

APORTACIÓ A LA HISTÒRIA DELS
VETERINARIS MILITARS DE CATALUNYA.

- 1 -

Jaume Roca i Torres, Josep Séculi i Brilla
Associació Catalana d'Història de la Ve-
terinària.

El primer col·lectiu organitzat de la professió veterinària va ser el Cos de Veterinària Militar, creat per decret de 15 de juny de 1845. firmat a Barcelona, pel ministre de la guerra, Ramon Maria Narvaez, en nom de la Reina.

El decret unificava i organitzava els serveis que de forma aïllada i dispersa exercien, en els diferents regiments de l'exèrcit, els professionals denominats mariscals.

Abans d'emprar-se el mot científic veterinari, a 1793, la pràctica de la medicina animal era exercida, a la major part d'Espanya, per l'albèitar, d'origen àrab, mentre a Catalunya, València i Balears, el mot dominant era el de menescal o mariscal, procedent d'Europa, Alemanya, França, Itàlia, etc.

En el continent, durant segles, es va utilitzar el mot marahskalk, de marah=cavall i skalk=el qui el cuida, propi dels pobles germànics, que dominaren Europa i els seus derivats llatins, maréchal, mariscalco, mariscal. Catalunya, sempre receptiva als corrents nòrdics, en contacte amb els francs i lliure de la influència àrab, va fer seu el mot europeu, amb les variant catalanitzades de menescal - posteriorment amb la grafia a de manescal - i mariscal.

Creiem és interessant comentar el poc coneixement de l'equivalència, fa segles, dels mots mariscal i manescal. De vint-i-sis vocabularis estudiats per Mir i Parache, a 1991, ^{des del segle} ~~des del segle~~ XVI, sols quatre constaten aquesta identitat. El quintilingüe català, castellà, llatí, francès, italià, editat per una societat catalana, a 1839, en el que consta la similitud de manescal, albèitar, mariscal, veterinario, veterinarius, maréchal, mariscalco, veterinaire; el de Diez i Manya, de 1855; el d'Amengual, de 1878 i el d'Alcover i Moll, 1956, català-valencià-balear.

Joan Corominas, en el seu diccionari-etimològic, precisa que manescal es l'alteració de marescal, de l'occità antic i del francès, maréchal. El d'Alberti, dona l'equivalència manescal=mariscal i el de la "Lengua española" la de ^{mariscal} ~~mariscal~~=albèitar, veterinario. En canvi ni en de la Gran Enciclopèdia Catalana ni en el Pompeu Fabra, es dona fe.

d'in

Els primers escrits sobre la presència de veterinaris a les Corts Reials o sia a l'exèrcit, són: A Castella, un llibre de comptes del rei Sancho IV, de 1293, en el que hi ha una anotació sobre el sou de l'albéitar Alfons Garcia. A Catalunya, un llibre de tresoreria de la Casa del rei Jaume II, el Just, de 1302, amb el sou del menescal Felip Massip, igual al del barber-cirurgià i en les famoses Ordinacions de Perx III, el Cerimoniós a 1344, entre els oficials de la Cort, consta el menescal.

Des del Reis Catòlics existien en els regiments a cavall, formalment contractats, albéitars que varen anar nomenant-se mariscals, en una situació similar a la que existia en els exèrcits estrangers. Poc a poc el mot menescal, com el d'albéitar, va quedar concretat a qui exercia a la vida civil i el de mariscal es va aplicar exclusivament als qui estaven en nòmina a les Reials Cavallerisses, perdurant en l'exèrcit fins l'aprovació del Reglament del Cos de Veterinària Militar, 1856.

Va ser un mariscal català, nascut a Santa Eugènia de Berga, Segismond Malats i Codina, 1756-1826, qui va tenir un paper decisiu en la creació de la primera Real Escola de Veterinària, inaugurada per ell el 18 d'octubre de 1793, a Madrid. Venia actuant com a mariscal major del Regiment de Cavalleria de Dragons, de Lusitania.

La veterinària científica moderna es va iniciar a França al fundar-se al 1762, la primera Escola mundial. El govern espanyol convencut, també, de la necessitat de l'ensenyament veterinar, intentà seguir el mateix camí enviant a França, a 1776, el mariscal B. Rodriguez, sense resultat. A 1776 ho intentà de nou enviant-hi, com a becaris, dos altres mariscals, Segismond Malats i Hipòlit Estévez Vallejo.

Després de tres anys, Malats, a més del títol de veterinar va obtenir pels seus mèrits, una medalla d'or en la màxima consideració de creu penjabable al pit i el nomenament de soci corresponent de la Société Royale de Médecines. Una nova beca li permeté, junt amb Estévez, recórrer Alemanya, Anglaterra, Dinamarca, Itàlia, estudiant el funcionament de les seves Escoles de Veterinària i els centres de cria cavallar.

Malats, torna a Madrid i junt amb Estévez prepara els plans per a crear la reial Escola de Veterinària. No li fou gens fàcil. Dificultats, lluites, pressions, envejes, estudi comparatiu amb altres plans de B. Rodriguez, d'Alfons de Rus, el francès. Malats aconsegueix els informes favorables de l'Inspector de cavalleria, príncep de Monfort; del Governador del Consell reial; del Consell de la Societat d'Amics del País i de la Suprema Junta de l'Estat. Finalment, quatre anys després, Carles IV, el 23 de febrer de 1792, aprova el pla d'en Malats, crea la Reial Escola i l'anomena Director i subdirector a Estévez.

Malats, pel seu caràcter i manera d'esser o pels seus èxits, va tenir molts enemics i ha estat agrament criticat. El destacat historiador de la professió, Sanz Egaña, és realment molt dur amb ell. Considera que l'Escola va donar inicialment pocs resultats, en bona part, perquè els seus fundadors no tenien capacitat d'organització ni mentalitat cultural ni prestigi (sic). Concretant sobre Malats, opina que no reunia condicions de dactaques, que fou un mal mestre i un pessim director. Els seus contemporanis, personalitats de prestigi, com Casas de Mendoza o Llorente, tampoc opinaren bé d'ell.

El nostre propòsit és estudiar la seva personalitat amb cert detall. Aconseguir l'Escola, la quinzena que es creaba a Europa, se li ha discutit i regatejat massa. El fet és que ~~es~~ va crear i el seu pla va necessitar molts informes favorables, considerant-lo el millor. Atribuir-lo a la seva capacitat d'intriga, després d'anys d'elluita i molts obstacles, és irrisori. En quant a la seva amistat amb Manuel Godoy, assessor del rei, benvinguda sia. Tot perquè Malats, quan l'Escola ja estava creada, li va dedicar, com agraïment públic, un dels seus llibres, sobre economia rural, (1793).

El discurs de Malats, al inaugurar-se l'Escola, molt ben estudiat, ample, ben documentat, sobre la història del cavall i de la veterinària, i els seus beneficis, contradiu les crítiques a la seva cultura.

Es lògic que una Escola que naixia del no res, després de segles sense ensenyament de cap mena, amb un nivell professional baix, en general, trobés dificultats en una època, finals del segle XVIII, contrària a tot intent de crear cultura. No podia tenir Malats dons sobrenaturals i sí falta d'experiència. El cert és que en pocs anys i amb la seva direcció, l'escola començà a marxar.

L'Ordenança de 5 d'agost de 1800, ampliant el professorat, millorant el pla d'estudis i confirmant l'autoritat de Malats, contradiu a la crítica sobre la seva despreocupació. És un gest elegant dedicar-se sols a la Direcció, cedir la càtedra i obrir la porta a nous professors, Gonzalez, Bobadilla, Calonge, alguns formats a la mateixa Escola, com Risueño.

També posa en evidència a les crítiques la seva prolificitat d'escriptor per possibilitar als alumnes moderns textos, alguns traduïts de figures franceses de prestigi: Anatomia, quatre volums; Matèria Mèdica, dos; Patologia, tres volums, un d'ells de Cirurgia, etc. en una labor de vuit anys.

Segismond Malats, fundador de la primera Escola de Veterinària, primer Director actuant vint anys; professor d'Anatomia, Patologia i Clíques; soci de la Reial Societat de Medicina de França; Mariscal de les Reials Cavallerisses; Alcalde examinador del Reial Tribunal del Proto-

albéitarat; elevat a la dignitat de Noble pel rei Carles IV; autor de diversos llibres d'ensenyament; que va aconseguir per l'Escola un edifici digne, envoltat d'un gran i ample jardí; que va lluitar decididament contra la invasió francesa; que va inscriure a la Farmacopea Oficial, difícil d'aconseguir en aquells temps, un Bàlsam Malats, d'acció hemostàtica eficient, etc, mereix benevolència pels seus possibles errors i carencies i molta millor consideració, inclús, sols, pel fet d'aconseguir la creació del bressol on es va forjar la neixent veterinària científica moderna.